TEMĂ-CHEIE[1]
Art. 6 § 1 și 3 lit. d)
Martori absenți și alte restrângeri ale dreptului de a audia martorii

(Ultima actualizare: 28.02.2025)

Introducere

Termenul „martor" are un sens autonom în sistemul Convenției. În cazul în care o depoziție poate servi într-o măsură semnificativă ca temei pentru o condamnare, aceasta constituie o probă incriminatoare căreia i se aplică garanțiile prevăzute la art. 6 § 1 și 3 lit. d). Astfel, termenul „martor" include: coinculpatul (*Trofimov împotriva Rusiei*, 2008, pct. 37); victimele (*Vladimir Romanov împotriva Rusiei*, 2008, pct. 97); martorii experți (*Constantinides împotriva Greciei*, 2016, pct. 37-38; *Danilov împotriva Rusiei*, 2020, pct. 109); elementele de probă prezentate de o persoană în contextul activității de identificare a persoanelor sau al unei confruntări directe cu suspectul (*Vanfuli împotriva Rusiei*, 2011, pct. 110); în unele cazuri, proba cu înscrisuri (*Mirilașvili împotriva Rusiei*, 2008, pct.158-159; *Butkevici împotriva Rusiei*, 2018, pct. 98-99).

În temeiul art. 6 § 3 lit. d) din Convenție, înainte ca un inculpat să poată fi condamnat, toate probele în acuzare trebuie să fie prezentate în fața sa, într-o ședință de judecată publică, în scopul dezbaterii contradictorii. Excepțiile de la acest principiu sunt posibile, dar nu trebuie să aducă atingere dreptului la apărare care, ca regulă, impune ca inculpatului să i se ofere ocazia adecvată de a contesta mărturiile incriminatoare și de a adresa întrebări unui martor al acuzării, fie atunci când martorul depune mărturie, fie într-o etapă ulterioară a procedurii [*Al-Khawaja și Tahery împotriva Regatului Unit* (MC), 2011, pct. 118].

Art. 6 § 3 lit. d) conține o prezumție care interzice folosirea în procesul penal a unor mărturii indirecte împotriva inculpatului. Excluderea utilizării mărturiilor indirecte este de asemenea justificată atunci când o astfel de probă poate fi considerată favorabilă apărării [*Thomas împotriva Regatului Unit* (dec.), 2005].

Reclamantul nu este obligat să demonstreze importanța înfățișării și a audierii unui martor al acuzării (*Süleyman împotriva Turciei*, 2020, pct. 92). În principiu, în cazul în care parchetul decide că o anumită persoană este o sursă relevantă de informații și se poate baza pe mărturia acesteia în cadrul procesului și în cazul în care mărturia acestui martor este folosită de instanță pentru a fundamenta o constatare a vinovăției trebuie să se prezume că atât înfățișarea, cât și audierea acestuia sunt necesare (*Keskin împotriva Țărilor de Jos*, 2021, pct. 45).

Garanțiile prevăzute la art. 6 § 3 lit. d) sunt aspecte specifice ale dreptului la un proces echitabil prevăzut la art. 6 § 1 din această dispoziție, iar preocuparea principală a Curții în temeiul art. 6 § 1 este de a aprecia caracterul echitabil general al procesului penal. În cadrul acestei aprecieri, Curtea examinează procesul în ansamblul său, inclusiv modul în care au fost obținute probele, ținând seama

1. Întocmită de Grefă. Nu obligă Curtea.

Prezenta traducere este publicată cu acordul Consiliului Europei și al Curții Europene a Drepturilor Omului și reprezintă responsabilitatea exclusivă a Institutului European din România.

de dreptul la apărare, dar și de interesul public și al victimelor de a beneficia de o urmărire penală adecvată și, dacă este necesar, de drepturile martorilor [*Schatschaschwili împotriva Germaniei* (MC), 2015, pct. 100-101].

Principii extrase din jurisprudența actuală

- În hotărârea *Al-Khawaja și Tahery împotriva Regatului Unit* (MC), 2011, pct. 119-147, Curtea a stabilit principiile care trebuie aplicate în situația în care un martor nu se prezintă la un proces public. Aceste principii au fost clarificate ulterior în hotărârea *Schatschaschwili împotriva Germaniei* (MC), 2015, pct. 111-131. Acestea sunt sintetizate după cum urmează (*Seton împotriva Regatului Unit*, 2016, pct. 58-59; *Dimović împotriva Serbiei*, 2016, pct. 36-40; *T.K. împotriva Lituaniei*, 2018, pct. 95-96):

  (i) Curtea ar trebui să examineze mai întâi chestiunea preliminară a existenței unui **motiv întemeiat** pentru admiterea depoziției unui martor absent, ținând seama de faptul că, în general, martorii ar trebui să depună mărturie în timpul procesului și că ar trebui întreprinse toate eforturile rezonabile pentru a se asigura participarea lor. Totuși, inexistența unui motiv întemeiat pentru ca un martor să nu se înfățișeze nu poate fi hotărâtor, în sine, pentru lipsa caracterului echitabil al unui proces, deși rămâne un factor foarte important care trebuie pus în balanță în momentul aprecierii caracterului echitabil general și unul care ar putea înclina balanța în favoarea constatării unei încălcări a art. 6 § 1 și 3 lit. d);

  (ii) Motivele tipice pentru neprezentare sunt decesul martorului sau teama de represalii. Totuși, există și alte motive legitime pentru care un martor nu se prezintă la un proces;

  (iii) Atunci când un martor nu fost audiat în nicio etapă anterioară a procedurii, admiterea declarației scrise date în calitate de martor în locul depunerii mărturiei în proces trebuie să fie o măsură excepțională;

  (iv) Admiterea ca probă a declarațiilor martorilor absenți determină un potențial dezavantaj pentru acuzat care, într-un proces penal, în principiu, ar trebui să aibă posibilitatea de a contesta mărturiile incriminatoare. În special, acesta ar trebui să fie în măsură să verifice sinceritatea și fiabilitatea declarațiilor date de martori, prin audierea lor orală în prezența sa, fie la momentul depoziției, fie într-un stadiu ulterior al procedurii;

  (v) Potrivit **„temeiului unic sau decisiv”**, atunci când condamnarea unui inculpat se bazează exclusiv sau în principal pe declarații ale unor martori pe care acesta nu îi poate audia în nicio etapă a procedurii, dreptul său la apărare este restrâns în mod nejustificat;

  (vi) În acest context, termenul „decisiv” ar trebui interpretat într-un sens restrâns, ca indicând o probă de o asemenea importanță încât este probabil să fie decisivă în cauză. În cazul în care depoziția unui martor care nu a compărut la proces este coroborată cu alte probe, aprecierea caracterului decisiv al acesteia depinde de forța probantă a celorlalte probe: cu cât forța probantă a acestora este mai mare, cu atât este mai puțin probabil ca depoziția martorului absent să fie considerată decisivă;

  (vii) În hotărârea *Schatschaschwili împotriva Germaniei* (MC), 2015, pct. 116, Curtea a explicat că, având în vedere că preocuparea sa este de a stabili dacă procedura în ansamblul său a fost echitabilă, aceasta nu ar trebui să examineze doar existența unor elemente compensatorii suficiente în cauzele în care declarația martorului absent a fost singurul sau temeiul decisiv pentru condamnarea reclamantului, ci și în cauzele în care nu a fost clar dacă declarația în cauză a fost unică sau decisivă, dar cu toate

acestea a fost convinsă că aceasta a avut o **pondere semnificativă** și că admiterea sa ar fi putut dezavantaja apărarea;

(viii) Cu toate acestea, întrucât art. 6 § 3 din Convenție ar trebui interpretat în contextul unei examinări globale a echității procedurii, temeiul unic sau decisiv nu ar trebui aplicat într-o manieră inflexibilă, inclusiv în cauzele în care depoziția martorului are o pondere semnificativă și admiterea acesteia ar fi putut dezavantaja apărarea;

(ix) În special, atunci când o mărturie indirectă este proba unică sau decisivă împotriva acuzatului, admiterea sa ca probă nu duce automat la încălcarea art. 6 § 1. În același timp, atunci când o condamnare se bazează exclusiv sau în mod decisiv pe declarațiile unor martori absenți, Curtea trebuie să supună procedura celei mai riguroase examinări. Având în vedere riscurile pe care le implică admiterea unor astfel de probe, acestea ar constitui un element foarte important de pus în balanță și unul care ar necesita elemente compensatorii suficiente, inclusiv existența unor garanții procedurale solide. Întrebarea care se pune în fiecare caz este dacă există **elemente compensatorii suficiente**, inclusiv măsuri care permit o apreciere echitabilă și adecvată a fiabilității probelor. Acest lucru ar permite ca o condamnare să se bazeze pe astfel de probe numai dacă acestea sunt suficient de fiabile, având în vedere importanța lor pentru respectiva cauză.

- Principiile de mai sus, referitoare la martorii absenți, se aplică și altor cazuri în care acuzatul nu a avut posibilitatea de a contesta probitatea și credibilitatea depoziției martorului, inclusiv sinceritatea și fiabilitatea sa, prin audierea orală a martorilor în prezența acestuia fie la momentul la care martorul a dat declarația, fie într-o etapă ulterioară a procedurii. Aceasta se poate referi la:

  (i) Mărturia anonimă [*Al-Khawaja și Tahery împotriva Regatului Unit* (MC), 2011, pct. 127; *Asani împotriva Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei*, 2018, pct. 36-37; *Süleyman împotriva Turciei*, 2020];

  (ii) Martorii, inclusiv coinculpatul, care refuză să depună mărturie la proces sau să răspundă la întrebările apărării (*Vidgen împotriva Țărilor de Jos*, 2012, pct. 42 și *Strassenmeyer împotriva Germaniei*, 2023, pct. 74 în ceea ce privește coinculpatul; *Sievert împotriva Germaniei*, 2012, pct. 59-61, în ceea ce privește martorii);

  (iii) Martorii audiați în cadrul unor proceduri speciale de audiere, de exemplu atunci când apărarea nu poate participa la audiere (*Papadakis împotriva Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei*, 2013, pct. 89) sau când apărarea nu poate avea acces la sursele pe care un martor își bazează informațiile sau convingerile (*Donohoe împotriva Irlandei*, 2013, pct. 78 -79);

  (iv) Martorii a căror mărturie este relevantă doar pentru severitatea pedepsei (*Dodoja împotriva Croației*, 2021, pct. 33-37).

Exemple notabile

- *Al-Khawaja și Tahery împotriva Regatului Unit* (MC), 2011 – absența martorilor din motive de deces sau teamă;
- *Schatschaschwili împotriva Germaniei* (MC), 2015 – dificultăți în ceea ce privește citarea martorilor în străinătate;
- *Vidgen împotriva Țărilor de Jos*, 2012 și *Sievert împotriva Germaniei*, 2012 – refuzul martorilor de a depune mărturie la proces;
- *Lučić împotriva Croației*, 2014 – martorii din cauzele privind abuzuri sexuale;

- *Süleyman împotriva Turciei*, 2020 – martorii anonimi;
- *Danilov împotriva Rusiei*, 2020 – martorii experți absenți.

Recapitularea principiilor generale

- *Seton împotriva Regatului Unit*, 2016, pct. 58-59.

Subiecte conexe (dar diferite)

Martori în apărare:

- Considerente diferite se aplică în temeiul art. 6 § 1 și 3 lit. d) în ceea ce privește dreptul inculpatului de a cita martori în apărare. În general, este de competența instanțelor naționale să aprecieze probele prezentate în fața lor, precum și relevanța probelor a căror încuviințare o solicită acuzații. Art. 6 § 3 lit. d) lasă la latitudinea acestora, tot în general, aprecierea oportunității unei propuneri a probei cu martori. Nu impune înfățișarea și audierea fiecărui martor al apărării; scopul esențial, așa cum este indicat în enunțul „în aceleași condiții", îl reprezintă „egalitatea armelor" în materie [*Perna împotriva Italiei* (MC), 2003, pct. 29; *Solakov împotriva Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei*, 2001, pct. 57; *Murtazalieva împotriva Rusiei* (MC), 2018, pct. 139]. Cu toate acestea, pot exista circumstanțe excepționale care să determine Curtea să concluzioneze că lipsa audierii unei persoane ca martor este incompatibilă cu art. 6 § 1 și 3 lit. d) din Convenție (*Ibid.*, pct. 148).
- În hotărârea *Murtazalieva împotriva Rusiei* (MC), 2018, pct. 158, Curtea a enunțat următorul criteriu tripartit pentru aprecierea respectării dreptului de a cita un martor al apărării în temeiul art. 6 § 3 lit. d): (1) dacă cererea de audiere a unui martor a fost motivată suficient și relevantă pentru obiectul acuzației; (2) dacă instanțele naționale au luat în considerare relevanța acestei mărturii și au motivat suficient decizia lor de a nu audia un martor la proces; și (3) dacă decizia instanțelor naționale de a nu audia un martor a subminat caracterul echitabil general al procedurii.

  - În ceea ce privește primul element, Curtea a statuat că este necesar să se examineze dacă mărturiile martorilor au fost de natură să influențeze soluționarea unui proces sau ar fi putut da naștere unei așteptări rezonabile de consolidare a poziției apărării. Caracterul „suficient" al motivării cererilor apărării de audiere a martorilor va depinde de aprecierea circumstanțelor unei anumite cauze, inclusiv de dispozițiile aplicabile din dreptul intern, de stadiul și evoluția procedurii, de raționamentele și strategiile urmărite de părți și de conduita lor procedurală (*Ibid.*, pct. 160-161).

  - În ceea ce privește cel de al doilea element al criteriului, Curtea a explicat că, în general, relevanța mărturiei și caracterul suficient al motivelor invocate de apărare în circumstanțele cauzei vor determina amploarea și nivelul de detaliu al aprecierii de către instanțele naționale a necesității de a asigura prezența și audierea unui martor. În consecință, cu cât argumentele prezentate de apărare sunt mai solide și mai temeinice, cu atât examinarea trebuie să fie mai minuțioasă și raționamentul instanțelor naționale trebuie să fie mai convingător în cazul în care acestea resping cererea apărării de a audia un martor (*Ibid.*, pct. 166).

  - În ceea ce privește aprecierea caracterului echitabil general ca al treilea element al criteriului, Curtea a subliniat că respectarea cerințelor unui proces echitabil trebuie examinată în fiecare caz ținând seama de evoluția procedurii în ansamblul său și nu pe baza unei examinări izolate a unui aspect particular sau a unui incident particular. Deși concluziile formulate în cadrul primelor două elemente ale acestui criteriu ar fi, în general, puternic revelatoare cu privire la caracterul echitabil al procedurii, nu se poate exclude faptul că, în

anumite cazuri, desigur excepționale, considerațiile privind caracterul echitabil ar putea justifica concluzia contrară (*Ibid.*, pct. 167-168).

A se vedea, de exemplu:

- *Škoberne împotriva Sloveniei*, 2024 – respingerea cererii reclamantului de a examina în calitate de martori pe cei doi coinculpați ca urmare a recunoașterii vinovăției de către aceștia;
- *Vasaráb și Paulus împotriva Slovaciei*, 2022 – respingerea de către instanța internă, fără o motivare suficientă, a cererii reclamantului de a admite și examina mărturiile în apărare;
- *Olga Kudrina împotriva Rusiei*, 2021 – respingerea cererii reclamantului de a cita la proces anumiți martori ai apărării, care se baza pe o motivare insuficientă;
- *Abdullayev împotriva Azerbaidjanului*, 2019 – respingerea cererii de a reda în ședința de judecată înregistrarea video a unei altercații.

PRINCIPALELE TRIMITERI JURISPRUDENȚIALE

Hotărâri de principiu:

- *Al-Khawaja și Tahery împotriva Regatului Unit* (MC), nr. 26766/05 și 22228/06, CEDO 2011 [neîncălcarea art. 6 § 1 coroborat cu art. 6 § 3 lit. d) cu privire la primul reclamant, încălcarea art. 6 § 1 din Convenție coroborat cu art. 6 § 3 lit. d) cu privire la al doilea reclamant];
- *Schatschaschwili împotriva Germaniei* (MC), nr. 9154/10, CEDO 2015 [încălcarea art. 6 § 1 și 3 lit. d)];

Alte cauze care intră sub incidența art. 6 § 1 și 3 lit. d):

- *Thomas împotriva Regatului Unit* (dec.), nr. 19354/02, 10 mai 2005 (inadmisibilă – în mod vădit nefondată);
- *Vladimir Romanov împotriva Rusiei*, nr. 41461/02, 24 iulie 2008 [încălcarea art. 6 § 1 considerat împreună cu art. 6 § 3 lit. d) pe baza lipsei unei oportunități adecvate și corespunzătoare de a contesta declarațiile unui martor absent];
- *Trofimov împotriva Rusiei*, nr. 1111/02, 4 decembrie 2008 [încălcarea art. 6 § 1 și 3 lit. d)];
- *Mirilașvili împotriva Rusiei*, nr. 6293/04, 11 decembrie 2008 (încălcarea art. 6 § 1);
- *Vanfuli împotriva Rusiei*, nr. 24885/05, 3 noiembrie 2011 [încălcarea art. 6 § 3 lit. d) considerat împreună cu art. 6 § 1 din cauza faptului că condamnarea sa s-a bazat în mod decisiv pe o declarație pe care nu a avut posibilitatea să o conteste];
- *Vidgen împotriva Țărilor de Jos*, nr. 29353/06, 10 iulie 2012 [încălcarea art. 6 § 1 și 3 lit. d)];
- *Sievert împotriva Germaniei*, nr. 29881/07, 19 iulie 2012 [neîncălcarea art. 6 § 1 coroborat cu art. 6 § 3 lit. b) și d)];
- *Papadakis împotriva Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei*, nr. 50254/07, 26 februarie 2013 [încălcarea art. 6 § 1 și 3 lit. d) cu privire la dreptul la apărare al reclamantului referitor la audierea martorului sub acoperire];
- *Donohoe împotriva Irlandei*, nr. 19165/08, 12 decembrie 2013 (neîncălcarea art. 6);
- *Lučić împotriva Croației*, nr. 5699/11, 27 februarie 2014 [încălcarea art. 6 § 1 și 3 lit. d)];
- *Constantinides împotriva Greciei*, nr. 76438/12, 6 octombrie 2016 [neîncălcarea art. 6 § 1 și 3 lit. d) cu privire la capătul de cerere privind neprezentarea expertului la ședința de judecată);
- *Seton împotriva Regatului Unit*, nr. 55287/10, 31 martie 2016 [neîncălcarea art. 6 § 1 coroborat cu art. 6 § 3 lit. d)];
- *Dimović împotriva Serbiei*, nr. 24463/11, 28 iunie 2016 [încălcarea art. 6 § 1 și 3 lit. d)];
- *Asani împotriva Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei*, nr. 27962/10, 1 februarie 2018 [încălcarea art. 6 § 1 și 3 lit. d) cu privire la dreptul la apărare al reclamanților referitor la examinarea martorilor anonimi și a celor absenți];
- *Butkevici împotriva Rusiei*, nr. 5865/07, 13 februarie 2018 (încălcarea art. 6 § 1 cu privire la cerința echității);
- *T.K. împotriva Lituaniei*, nr. 14000/12, 12 iunie 2018 , [încălcarea art. 6 § 1 și 3 lit. d)];
- *Murtazalieva împotriva Rusiei* (MC), nr. 36658/05, 18 decembrie 2018 [neîncălcarea art. 6 § 1 și 3 lit. b) cu privire la vizionarea înregistrării video a supravegherii secrete; neîncălcarea art. 6 § 1 și 3 lit. d) în ceea ce privește imposibilitatea reclamantului de a cita în proces și audia doi martori asistenți];

- *Ayetullah Ay împotriva Turciei*, nr. 29084/07 și 1191/08, 27 octombrie 2020 (încălcarea art. 6 § 1 și 3);
- *Danilov împotriva Rusiei*, nr. 88/05, 1 decembrie 2020 [încălcarea art. 6 § 1 și 3 lit. d) cu privire la dreptul reclamantului la audierea contradictorie a martorului expert al acuzării];
- *Süleyman împotriva Turciei*, nr. 59453/10, 17 noiembrie 2020 [încălcarea art. 6 § 1 și 3 lit. d)];
- *Keskin împotriva Țărilor de Jos*, nr. 2205/16, 19 ianuarie 2021 [încălcarea art. 6 § 1 și 3 lit. d)];
- *Dodoja împotriva Croației*, nr. 53587/17, 24 iunie 2021 [încălcarea art. 6 § 1 și 3 lit. d)];
- *Strassenmeyer împotriva Germaniei*, nr. 57818/18, 2 mai 2023 [neîncălcarea art. 6 § 1 și 3 lit. d)];
- *Vasile Pruteanu și alții împotriva României**, nr. 9308/18, 14 ianuarie 2025 [neîncălcarea art. 6 § 1 și 3 lit. d)].